

Leksikalske affikser

Mads Nielsen, Naja Blytmann Trondhjem &
Kasper Boye

Abstract

Affixes are traditionally regarded as elements that are grammatical as opposed to lexical. Yet some have argued that certain affixes are lexical. We consider the existing conceptions of lexical affixes inadequate and provide a new cross-linguistic definition of lexical affixes based on a theory of lexical status as potentially discourse primary (Boye & Harder 2012) and on a cross-linguistic definition of affixes (Haspelmath 2023). We identify morphemes in West Greenlandic that qualify as lexical affixes according to the definition. The existence of lexical affixes questions the relevance of drawing a line between syntax and morphology. We discuss this and other theoretical as well as practical implications of the study.

Nøgleord

affiks, leksikalsk, grammatisk, polysyntese, vestgrønlandsk

1. Traditionel opfattelse af affikser

Affikser opfattes traditionelt som grammatiske elementer, mens rødder opfattes som leksikalske. Synspunktet er ikke associeret med en bestemt skoledannelse, men kan findes mange steder. I en introduktionsbog til lingvistik står der eksempelvis: "[u]nlige roots, affixes do not belong to a lexical category..." (O'Grady, Achibald & Katamba 2011: 119).

Sondringen mellem leksikon og grammatik forklares ofte med henvisning til åbne og lukkede klasser. Åbne klasser som substantiver, verber, adjektiver og adverbier regnes som leksikalske, mens lukkede klasser som tempusbøjning og kasusmarkering regnes som grammatiske (se Martinet 1960; Bybee, Perkins & Pagliuca 1994; Segalowitz & Lane 2000; Harley 2006).

I det følgende vil vi vise hvordan den traditionelle opfattelse af affikser som grammatiske er blevet udfordret af forskellige forfattere, indtil videre

på utilstrækkelig vis. Herefter vil vi give vores bud på hvordan leksikalske affikser kan identificeres, og illustrere dette med eksempler fra vestgrønlandsk. Til sidst vil vi se nærmere på nogle af de implikationer definitionen af leksikalske affikser har for sprogbeskrivelsen og for sprogbrugere i praksis.

2. Tidligere behandlinger af leksikalske affikser

Andre før os har argumenteret for at ikke alle affikser uden videre kan betragtes som grammatiske. Harley (2006) kalder fx engelske afledningsaffikser som *-fy* og *-ly* for 'leksikalske affikser' fordi de danner ord som hører til i åbne ordklasser, som hun betragter som leksikalske. Omvendt foreslår Hopper og Traugott (2003) at afledningsaffikser som *un-* og *-ling* er leksikalske fordi de ikke ændrer ordklasse, dvs. de hører til i de åbne, leksikalske paradigmer. De to bud på hvad der i engelsk gælder som leksikalske affikser, er uforenelige, men de er begge udtryk for en fornemmelse af at alle affikser ikke kan slås over en kam og regnes som grammatiske.

I beskrivelsen af en række wakashanske, salishanske og chimakuanske sprog, der tales i det nordvestlige Nordamerika på grænsen mellem USA og Canada, er der tradition for at kalde nogle affikser leksikalske. Disse affikser er af en helt anden type end de engelske idet de med Langackers (1987) terminologi har ting-agtige betydninger ligesom substantiver i sprog som dansk og engelsk. I (1) ses et eksempel på et sådant affiks i halkomelem, nemlig *-əyət*, der betyder 'baby'.

- (1) Halkomelem, salishansk (fra Gerdts 2003: 347)
<i>niʔ</i>	<i>ʃkʷ-əyət</i>	<i>tə</i>	<i>Mary</i>
AUX	bade- baby	DET	Marie
'Marie badede baby '			

Det er værd at bemærke at (1) er en intransitiv sætning, og at *-əyət* altså ikke fungerer som objekt til verbet. Hvis begivenheden i (1) skal udtrykkes i en transitiv sætning, vil det kræve at verbet forsynes med et såkaldt 'transitivt' suffiks og en ergativmarkering, og i stedet for suffikset *-əyət* ville man bruge den frie rod *qeq*, der også betyder 'baby', til at betegne objektreferenten. Konstruktionen i (1) minder om inkorporering idet suffikset ikke har argumentstatus, hvilket i den danske oversættelse svarer til at læse *badede baby* som et komplekst prædikat med enhedstryk (jf. Nedergaard Thomsen 1996).

Halkomelem og de fleste andre salishanske sprog har over 100 suffikser som *-əyət*. For mange af disse suffiksers vedkommende eksisterer der rødder der er semantisk parallelle. Her er tre andre eksempler på suffiks-rodpar i halkomelem (Gerdts 2003: 346):

<i>-cəs</i>	<i>celəš</i>	'hånd'
<i>-šən</i>	<i>sšənə</i>	'fod'
<i>-wit</i>	<i>ləwəx</i>	'ribben'

Som det fremgår af eksemplerne, kan der være fonologiske ligheder mellem suffikserne og rødderne, og det har fået bl.a. Gerdts (2003) til at foreslå at suffikserne har udviklet sig fra frie rødder anvendt i inkorporeringskonstruktioner. Tolkningen underbygges af at suffikserne bruges med lidt bredere betydning end rødderne, hvilket er forventeligt hvis førstnævnte er udviklet fra sidstnævnte ved grammatikalisering. Således betyder *-əyət* også 'barn', *-cəs* 'finger', *-šən* 'ben', og *wit* 'beholder'. I de tilfælde hvor der ikke er fonologisk lighed mellem suffiks og rod, som fx *-əyət* og *qeq*, kan det være fordi nogle af de oprindelige rødder har mistet deres evne til at forekomme i fri form, og sprogbrugerne med tiden er begyndt at bruge nye rødder med beslægtede betydninger som frie former (Gerdts 2003: 355).

Denne forståelse af leksikalske affikser kan for så vidt være god som udgangspunkt for at identificere dem sprogspecifikt, men den kan ikke bruges til tværsproglig sammenligning fordi rod-affiks-korrespondenser typisk er sprogspecifikke. Det er dog ikke alle de affikser der er blevet kaldt leksikalske, der har semantisk parallelle rødder inden for sproget. I beskrivelsen af affikserne skeler mange til hvad der udtrykkes med rødder i andre sprog, typisk analytiske, nærmere bestemt dem der undertiden (fx Whorf 1960 [1941]; Haspelmath 2001) kaldes *Standard Average European* (SAE). Affikser med semantisk parallelle rødder i SAE siges at have rodliggende betydning (se fx Mithun 1997; Gerdts 2003; Mattissen 2017). Eksemplerne herunder viser to affikser med verbum-lignende betydninger:

- (2) *-sae* 'direktiv' i yaqui, uto-aztekisk (fra Escalante 1990: 89)
<i>Peo</i>	<i>Maria-ta</i>	<i>bwiik-sae-n</i>
Peo	Maria-ACC	syng-DIREKTIV-PST.IMPF
- 'Peo **bad** Maria synge'

- (3) *-bal* 'ambulatív' i thulung, sino-tibetansk (fra Lahaussais 2020: 73)
<i>me</i>	<i>pel</i>	<i>sam-bal-lu</i>	<i>ʔe</i>
DIST.DEM	skygge	fange- AMBULATIV -3SG>3SG.PST	RAPPORTERET
- 'han **gik** vist og fangede den der skygge'

Mattissen (2017) kalder affikser med rodliggende betydning for *non-root bound morphemes*, og hun anser dem som karakteristiske for polysyntetiske sprog. Affikserne angiver typisk betydninger som bevægelse, retning, måde, grad og modalitet (p. 72). Mattissen fortæller imidlertid ikke hvorfor hun mener at rødder i mere analytiske sprog som SAE er den rette målestok for hvilke betydninger der skal regnes for leksikalske på tværs af sprog. Og der er i hvert fald to gode grunde til ikke at sætte lighedstegn mellem SAE-rødder og leksikalske tegn. For det første er det ikke alle rødder i SAE der anses for leksikalske. Eksempelvis omtales hjælpeverber og artikler ofte som grammatiske. For det andet, og dette er et mere vægtigt argument, er konceptuel betydning et dårligt kriterie for at skelne leksikalsk og grammatisk status idet den samme konceptuelle betydning undertiden kan være kodet grammatisk i et tegn og leksikalsk i et andet tegn. I dansk er 'fortid' fx kodet grammatisk i tempusbøjningen *-ede* og leksikalsk i adverbialet *i går*, og vi kan tage epistemisk forbehold med både en leksikalsk matrixsætning som *jeg tror* og en grammatisk modalpartikel som *vel*.

Fordi litteraturen ikke tilbyder en definition af leksikalske affikser der kan bruges tværsprogligt uden skelen til SAE som standard, vil vi i det følgende foreslå en ny definition af leksikalske affikser, der forhåbentlig kan være et skridt på vejen mod en fælles forståelse af begrebet.

3. Leksikalske affikser kan modificeres

3.1. Definition

Vores definition af leksikalske affikser kombinerer Boye og Harders (2012) definition af leksikalsk status med Haspelmaths (2023) tværsproglige definition af affikser. Boye og Harders teori behandler leksikon og grammatik som et resultat af opmærksomhedsprioritering. Mennesker kan ikke være lige opmærksomme på alle betydningsdele i en kompleks ytring, ligesom vi ikke kan rette lige meget opmærksomhed mod alle elementer i et billede. Derfor må vi prioritere så der i ytringer opstår en skelnen mellem elementer der er diskursivt primære (opmærksomhedsmæssig forgrund i forhold til syntagmatisk relaterede elementer), og elementer der er diskursivt

sekundære (opmærksomhedsmæssig baggrund i forhold til syntagmatisk relaterede elementer). Denne prioritering kan konventionaliseres således at der opstår elementer der pr. konvention er diskursivt sekundære og ikke kan anvendes som primære (uden for metasproglige kontekster som *jeg snakker om løsningEN, ikke om løsningER*, hvor konventionen brydes). Sproglige elementer der pr. konvention er opmærksomhedsmæssig baggrund, er grammatiske, og på grund af deres inhærente diskursivt sekundære status kan de ikke udbygges gennem modifikation. Leksikalske elementer derimod kan være diskursivt primære, og derfor kan de modificeres. Et eksempel på et leksikalsk element er *rød*, som kan modificeres af *meget*, mens de ubestemte artikler *en* og *et* på grund af deres grammatiske status ikke kan modificeres. Vi foreslår derfor at bruge modificerbarhed til empirisk at identificere elementer med leksikalsk status (se også Bybee, Perkins & Pagliuca 1994: 7; Keizer 2007; Messerschmidt et al. 2018).

Haspelmath (2023) giver hvad der efter vores mening er det bedste eksisterende bud på en tværsproglig definition af affikser. Ifølge Haspelmath er et affiks et bundet morfem som ikke er en rod, som skal forekomme på en rod (evt. med andre affikser), og som ikke kan forekomme på rødder af forskellige klasser (p. 286). Affiksdefinitionen forudsætter en definition af rod, som Haspelmath også giver os: En rod er et morfem der betegner en handling, en genstand eller en egenskab – det kalder Haspelmath et indholdsrigt ("contentful") morfem – og som kan forekomme som en del af en fri form uden et andet indholdsrigt morfem (p. 287). Når Haspelmath betragter handlings-, genstands- og egenskabsbetydninger som indholdsrige, er det fordi Croft (2001) har argumenteret for at disse betydninger kan bruges til at identificere ordklasserødder på tværs af sprog. Verbumrødder betegner handlinger, substantivrødder betegner genstande, og adjektivrødder betegner egenskaber. Som Haspelmath selv bemærker, er hans definition imidlertid ikke uproblematisk og muligvis ikke synderlig interessant. Den diskussion tager vi op i afsnit 5.

Idet vi kombinerer definitionerne i Boye og Harder (2012) og Haspelmath (2023), foreslår vi følgende tværsproglige definition af leksikalske affikser:

Tværsproglig definition af leksikalske affikser

Leksikalske affikser er bundne, rodklasseafhængige ikke-rodsmorfemer der pr. konvention er potentielt diskursivt primære.

3.2. *Leksikalske affikser fra litteraturen*

Ud fra kriteriet om modificerbarhed kan vi umiddelbart konstatere at de engelske affikser som Hopper og Traugott (2003) foreslog var leksikalske, i virkeligheden er grammatiske: *Un-* og *-ling* kan ikke modificeres uafhængigt af stammen. I *ugly duckling* udbygger *ugly* ikke diminutivbetydningen som *-ling* tilføjer til *duck*.

Harleys (2006) forslag om at de ordklasseændrende affikser i engelsk er leksikalske, er en mere kompliceret sag. Fordi affikserne ændrer ordklasse, tillader de modifikation som ellers ikke tillades af stammen. Når *friendly* kan modificeres af *extremely* er det således muliggjort af *-ly*, jf. at *friend* ikke kan modificeres af *extremely*. Af den grund kunne man fristes til at karakterisere *-ly* som leksikalsk. Men dette ville være udtryk for en syntaktisk analyse og ikke en semantisk. I kognitiv lingvistisk forstand ”profilerer”, dvs. fremhæver, *-ly* et egenskabsaspekt ved konceptet FRIEND (jf. Langacker 1987). I denne proces kommer det afledte ord *friendly* til at tilhøre den distributionelle klasse af adjektiver, og denne klasse kan modificeres af adverbier som fx *extremely*. Men det er ikke egenskabsaspektet i sig selv som *extremely* udbygger. *Extremely friendly* betyder nemlig ikke at noget er egenskabsagtigt i ekstrem grad, men at nogen manifesterer konceptet FRIEND i ekstrem grad.

Det er dog muligt at andre engelske afledningsaffikser kan modificeres semantisk uafhængigt af stammen. Et eksempel er *-able*. *Extremely breakable* betyder at noget i ekstrem grad er i stand til at blive ødelagt, ikke at noget er i stand til at blive ekstremt ødelagt. Her lader det altså til at det er den dynamisk modale betydning af *-able* (‘være i stand til’) og ikke et aspekt ved konceptet BREAK som muliggør modifikationen af *extremely*. Tilsvarende kan man i dansk analysere *-bar* som leksikalsk for så vidt som *ekstremt brugbar* betegner et ekstremt potentiale, ikke en ekstrem brug. Andre danske affikser som vi mistænker kan modificeres, er *-mager*, *-vorn*, *eks-* og *sam-*.

I forhold til de omtalte affikser i wakashanske, salishanske og chimakuanske er det for nuværende uafklaret om de er leksikalske ifølge vores definition. Mithun (1997: 363-364) giver dog eksempler på at man i det salishanske sprog nuxalk bruger frie rødder til at introducere referenter og semantisk relaterede suffikser til at omtale samme referenter efterfølgende. Det at suffikserne ikke bruges til at introducere ny information, kunne tyde på at de er diskursivt sekundære og dermed grammatiske.

4. Identifikation af leksikalske affikser i vestgrønlandsk

4.1. Vestgrønlandsk

For at finde eksempler på leksikalske affikser vil vi se til vestgrønlandsk, som tales på Grønlands vestkyst og betragtes som standardsproget i landet. Sproget har 300-400 produktive affikser (Fortescue 1980) og fremhæves ofte som et prototypisk eksempel på et polysyntetisk sprog (Mattissen 2017; Trudgill 2017). Alle de vestgrønlandske affikser vi kommer til at se nærmere på i det følgende, falder under Haspelmaths (2023) affiksdefinition: De forekommer på rødder af én klasse, og selv om nogle af dem betegner handlinger og derfor er det Haspelmath kalder indholdsrige morfemer, er de ikke selv rødder idet de ikke kan forekomme uden et andet indholdsrigt morfem.

4.2. Fremgangsmåde

Indledningsvist har vi konsulteret Fortescues (1980) oversigt over vestgrønlandske affikser og fundet affikser med betydninger som vi umiddelbart vurderede ville kunne modificeres af andre affikser. En af artiklens forfattere, som taler vestgrønlandsk som modersmål, har derefter på baggrund af sin intuition vurderet om mistanken var korrekt. For at underbygge den intuitive vurdering har vi for flere af affikserne fundet autentiske eksempler med entydige læsninger i et online skriftsprogskorpus hostet af Oqaasileriffik, Grønlands Sprogsekretariat (<https://oqaasileriffik.gl/da/sprogteknologi/korpus/>). Eksemplerne i det følgende afsnit stammer fra dette korpus. Vi arbejder på at finde autentiske eksempler på alle leksikalske affikser i vestgrønlandsk.

Målet med undersøgelsen er at finde ud af om der i det hele taget findes leksikalske affikser i vestgrønlandsk, ikke at lave en kortlægning af leksikalske og grammatiske affikser i sproget. Vi har desuden kun set på verbale affikser.

4.3. Eksempler

Vi har indtil videre identificeret 22 vestgrønlandske affikser som kan modificeres. I (4) ses et eksempel på at *-tuar* 'hele tiden' modificerer *-nerar* 'sige', som dermed kan betragtes som leksikalsk.

- (4) *pinngitsuunerartuarsinnarpog*
pinngitsuu-nerar-tuar-sinnar-voq
 uskyldig-**sige-hele.tiden**-bare-3SG.DECL
 'han siger bare hele tiden at han er uskyldig'

Det er utvetydigt at *-tuar* modificerer *-nerar* og ikke stammen *pinngitsuu* 'uskyldig'. Hvis *-tuar* modificerede stammen, ville sætningen betyde 'han siger at han hele tiden er uskyldig', og det er ikke en mulig læsning af (4). Stammen modificeres altså af *-nerar* og *-tuar* tilsammen. Både *-sinnar* og *-voq* modificerer alt det forudgående.

Det næste eksempel viser at *-pallag* 'hurtigt' kan modificeres af *-ngaar* 'meget':

- (5) *neripallangaarmallu*
neri-pallag-ngaar-mat=lu
 spise-**hurtigt-meget**-3SG.CAUS=og
 'og da hun spiste meget hurtigt'

Det er kun muligt at forstå eksemplet således at hun spiste på en meget hurtig måde, og ikke at hun spiste meget på en hurtig måde. Affikset *-ngaar* udbygger mådesbetydningen 'hurtigt', ikke begivenhedsbetydningen 'spise'.

I både (4) og (5) ser vi altså at affikserne danner komplekse enheder som modificerer stammerne, fuldstændig som når vi er vant til at beskrive den hierarkiske opbygning af fraser som fx *hun fandt en tier*, hvor *en tier* udgør et komplekst led i sætningen. Det er altså ikke sådan at affikser nødvendigvis modificerer hele den stamme de sættes udenpå (se også Fortescue 1980: 261-262). Det vender vi tilbage til i afsnit 5.

4.4. Oversigt

I tabel 1 ses en oversigt over de 20 leksikalske affikser vi har fundet, og deres placering i vestgrønlandske verbaler. Verbalskemaet og affiksernes placering er baseret på Fortescue (1980: 261).

Table 1 Leksikalske affikser og deres placering i vestgrønlandske verbaler.¹

+1 verbalisering	+2 udvidelse	+4 modifikation
-erut 'fratage'	-gunar 'ligne'	-jaar 'tidligt'
-iar 'fjerne'	-lersaar 'agte'	-juannar 'vedvarende'
-ler 'forsyne med'	-nerar 'sige'	-lertor 'hurtigt (på kort tid)'
-liar 'gå hen til'	-niar 'prøve'	-neru 'mere'
-si 'få, købe, servere'		-pallag 'skynde sig'
-sior 'lede efter'		-qqissaar 'forsigtigt, nøje'
-sior 'fejre'		-riataar 'pludselig'
-tar 'samle'		
-tor 'bruge, spise'		

Det er ikke sådan at alle affikser på de pladser hvor vi har fundet leksikalske affikser, er leksikalske. På plads +1 kan man fx også bruge *-nngor* 'blive' og *-u* 'være', som ikke kan modificeres, og på plads +2 og +4 kan man bruge hhv. det passiverende suffiks *-neqar* og *-kaa* 'i flok', som heller ikke kan modificeres. På den samme plads kan der altså både forekomme grammatiske og leksikalske affikser. Tilsvarende heterogenitet inden for det danske præpositionsparadigme er beskrevet af Messerschmidt et al. (2018), som viser at bl.a. *før* og *over* er leksikalske fordi de kan modificeres (jf. **kort før** ham sang hun og han cyklede **lige over** marken), mens *før* og *af* er grammatiske fordi de ikke kan modificeres (jf. *kort før ham sang hun og **han blev kysset lige af* hende).

Når vi for mange affikser ikke har fundet belæg for at de kan modificeres, kan det skyldes forskellige ting. Dels har to af artiklens forfattere ikke modernmålsintuition, hvilket kan gøre det svært at finde på måder at modificere affikser på. Dels er det i mange tilfælde svært at komme med eksempler hvor modifikation er pragmatisk meningsfuld. Det er ikke sikkert at de affikser som vi ikke har fundet passende modifikationsmuligheder for, er grammatiske. Bestemmelse af grammatisk status er nemlig mere usikker end bestemmelse af leksikalsk status idet man kan finde positivt belæg for at et givent element er leksikalsk (her: tilstedeværelsen af modifikati-

1 På følgende pladser har vi ikke fundet leksikalske affikser: +3 (negation), +5 (tid), +6 (epistemicitet), +7 (negation), +8 (subjektiv farvning), +9 (konjunkional), +10 (illokution/underordning + kongruens). Pladserne er baseret på Fortescue (1980), som dog ikke bestemmer konjunkionalernes plads entydigt, men fordi konjunkionaler altid skal følges umiddelbart af en underordningsmarkør, har vi placeret dem lige inden underordningsmarkørernes plads.

onsmulighed), mens grammatisk status kun kan bestemmes på et negativt grundlag (her: fraværet af modifikationsmulighed). Denne asymmetri er bygget ind i Boye og Harders (2012) grammatikdefinition: Grammatiske elementer kan ikke være diskursivt primære. For en del affikser som vi ikke har fundet modifikationsmuligheder for, gælder det dog uden tvivl at de er grammatiske, og at det er derfor de ikke kan modificeres.

5. Perspektiver og implikationer

Identifikationen af leksikalske affikser i vestgrønlandsk har forskellige teoretiske og praktiske implikationer. Allererst kan nævnes at vi har set at der på den samme affiksplads i vestgrønlandske verber kan forekomme både grammatiske og leksikalske affikser. Samme paradigmeinterne heterogenitet er, som nævnt i afsnit 4.4 ovenfor, beskrevet for danske præpositioner (Messerschmidt et al. 2018). Heterogeniteten inden for paradigmer er uforenelig med traditionens lighedstegn mellem leksikon og åbne klasser og mellem grammatik og lukkede klasser. Grammatisk og leksikalsk status er paradigmeafhængigt.

Forekomsten af leksikalsk og grammatisk materiale på den samme plads i vestgrønlandske verber må dog tages med det forbehold at pladserne måske ikke er så veldefinerede som de tager sig ud i verbalkemaet i tabel 1. Skemaet er som nævnt afledt af Fortescues (1980: 261) frasestrukturregler, men som Fortescue selv bemærker, er rækkefølgen af visse affikser i vestgrønlandsk ofte bestemt af skopusforhold (p. 259-260). Således betyder (6) og (7) to forskellige ting:

(6) *suleqqilersaarpoq*
suli-qqig-lersaar-voq
 arbejde-igen-agte.at-3SG.DECL
 'hun agter at arbejde igen'

(7) *sulilersaaqqippooq*
suli-lersaar-qqig-voq
 arbejde-agte.at-igen-3SG.DECL
 'hun agter igen at arbejde'

I (6) modificeres *suli* 'arbejde' først af *-qqig* 'igen', og deres samlede betydning modificeres herefter af *-lersaar* 'agte at'. Subjektreferenten har altså arbejdet før og agter nu at gøre det igen. I (7) modificeres *suli* først af

-lersaar, og deres samlede betydning modificeres herefter af *-qqig*. Her har subjektreferenten tidligere agtet at arbejde, men ikke nødvendigvis arbejdet. Eksemplerne er interessante i distributionsojemed fordi *-qqig* ifølge Fortescue hører til på plads +4, og *-lersaar* på plads +2. Det burde altså kun være (7) der er tilladt.

Men hvor *-qqig* og *-lersaar* altså kan forekomme i forskellige indbyrdes rækkefølger, har andre affikser i vestgrønlandsk en fast placering. Tempusaffikser kommer eksempelvis altid efter gradsaffikser, epistemiske affikser efter tempusaffikser, og illokutionære affikser kommer altid til sidst. Disse faste rækkefølgeforhold afspejler imidlertid også skopusrelationer: Ilokutionære affikser opererer på en illokution og har skopus over epistemiske affikser, der opererer på en proposition og selv har skopus over tempusaffikser der opererer på et sagforhold (fx Boye 2012: kap. 4).

Tilstedeværelsen af leksikalske affikser har praktiske implikationer for talere af vestgrønlandsk for så vidt som affiksernes opmærksomhedspotentiale må forventes at vise sig i processeringen af dem. Fordi leksikalske affikser i modsætning til grammatiske er potentielt diskursivt primære, vil vi eksempelvis i et ændringsblindhedsforsøg forvente at læsere vil være mere tilbøjelige til at opdage når leksikalske affikser ændres, end når grammatiske affikser gør det, og i en bogstavssøgningsopgave vil vi forvente at læsere vil være dårligere til at opdage bogstaver i grammatiske end i leksikalske affikser. Leksikalsk status kan også have betydning for hvordan talere med grammatiske vanskeligheder som agrammatisme udtrykker sig. Bau og Boye (2023) har fundet at engelsktalere med agrammatisme bruger færre grammatiske end leksikalske præpositioner, og vi forventer at finde noget tilsvarende for fakultative affikser i en igangværende undersøgelse af grønlandsktalere med agrammatisme.

Af implikationer med mere teoretisk end praktisk relevans kan det nævnes at vores forståelse af leksikalske affikser muligvis indebærer en empirisk efterprøvelig test af polysyntese. Mattissen (2017) har foreslået at det afgørende kriterie for polysyntese er tilstedeværelsen af leksikalske affikser. For så vidt som dette forslag er gangbart, kan vores procedure for identifikation af leksikalske affikser tjene som procedure for identifikation af polysyntetiske sprog. Inden forslaget antages, ville det imidlertid være oplagt at undersøge i hvilken grad tilstedeværelsen af leksikalske affikser, som vi har defineret dem, falder sammen med de intuitive klassifikationer af sprog som polysyntetiske som findes i litteraturen.

I det videre arbejde med identifikationen af leksikalske affikser vil det

være interessant at lave en decideret kortlægning af distributionen af leksikalske og grammatiske affikser, ikke bare i vestgrønlandsk, men også i andre sprog. Sådanne kortlægninger ville gøre det muligt at se eventuelle mønstre på tværs af sprog. Ifølge Hengeveld (2017) er grammatikalisering ofte forbundet med skopusudvidelse, og fordi skopus ofte er forbundet med rækkefølge, kunne man forestille sig at grammatiske affikser alt andet lige forekommer længere væk fra roden end leksikalske affikser. Princippet kan illustreres med en sætning som *hun har da virkelig oppet sig*, hvor det grammatiske sætningsadverbial *da* står længere fra fuldverbet end det leksikalske adverbial *virkelig*. Man må se for sig at et led i grammatikaliseringen af et element er at elementet kommer på afstand af kernen (eller at det er elementer der allerede er på afstand af kernen, som grammatikaliseres). Umiddelbart ser tabel 1 ud til at underbygge tesen idet vi indtil videre kun har fundet leksikalske affikser på tre af de fire første pladser, mens vi ikke har fundet nogen på de sidste fem pladser. Men tabellen bygger som nævnt ikke på en gennemtrawling af alle vestgrønlandske affikser. En vurdering af hvor mange leksikalske affikser der findes på de forskellige pladser, må desuden ses i relation til det totale antal affikser der kan forekomme på samme pladser.

Det sidste perspektiv på undersøgelsen som vi vil trække frem her, er spørgsmålet om hvorvidt, og i givet fald i hvilket omfang, det er hensigtsmæssigt at skelne mellem fraser og ord og dermed mellem syntaks og morfologi. Haspelmath (2023) adresserer det samme problem umiddelbart efter at have defineret begreberne ord og affiks i overensstemmelse med den lingvistiske tradition: "it could be that the notions of 'word', 'morphology' and 'syntax' are stereotypes derived from our tradition that have no actual basis in the reality of languages" (p. 295). Fraser og ord antages at adskille sig på en række punkter, men i hvert fald nogle af forskellene opløses i lyset af et teoretisk forankret begreb om leksikalske affikser.

En første sådan forskel har at gøre med bestanddelene i fraser og ord. Simple fraser (dvs. fraser der ikke indeholder andre fraser) anses for at bestå af et hoved omgivet af materiale der kan være både leksikalsk og grammatisk, nemlig ord (jf. sondringen mellem leksikalske ord som fx fuldverber og grammatiske ord som fx hjælpeverber). I modsætning her til anses simple ord (dvs. ord der ikke er sammensatte, og som altså ikke indeholder andre ord) for at bestå af et hoved omgivet af materiale der kun kan være grammatisk, nemlig affikser (jf. afsnit 1 om den udbredte opfattelse af affikser som grammatiske). Denne forskel forsvinder når

leksikalske affikser tages i betragtning: I både fraser og ord kan hovedet ledsages af både grammatisk og leksikalsk materiale.

En anden forskel har at gøre med strukturelt hierarki. Hvor fraser kan have komplekse konstituent, regner man normalt ikke med at ikke-sammensatte ord har det. Hvor der fx er gode argumenter for at regne *en tier* som en kompleks konstituent inden for frasen *hun fandt en tier*, er der ingen argumenter for at regne affikskombinationen *-er-ne* for en kompleks konstituent i *bilerne*. Det skyldes imidlertid at både *-er* og *-ne* er grammatiske. Når man tager leksikalske affikser i betragtning, bliver det klart at affikskombinationer kan være komplekse ordkonstituent. Vi har allerede set at dette gælder for nogle affikskombinationer inden for vestgrønlandske ord, fx i (4), hvor *-nerar* og *-tuar* danner et affikskompleks der til sammen modificerer *pinngitsuu*.

Eksistensen af leksikalske affikser underminerer altså i hvert fald nogle grunde til på tværs af sprog at skelne mellem fraser og ord og mellem syntaks og morfologi, og dermed også til at opfatte affiks som en tværsproglig kategori.

Om forfatterne

Mads Nielsen, ph.d.-stipendiat, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet.

Naja Blytmann Trondhjem, ph.d., lektor, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet.

Kasper Boye, ph.d., lektor, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet.

Litteratur

Bau, Naja & Kasper Boye (2023): Præpositioner som heterogen ordklasse.

En afasiologisk undersøgelsen af sondringen mellem grammatiske og leksikalske præpositioner i engelsk. *Ny forskning i grammatik* 30, 5-23. <https://doi.org/10.7146/nfg.v1i30.137950>

Boye, Kasper (2012): *Epistemic meaning: A functional-cognitive study*. Berlin/Boston: de Gruyter Mouton.

Boye, Kasper & Peter Harder (2012): A usage-based theory of grammatical status and grammaticalization. *Language* 88(1), 1-44. <https://doi.org/10.1353/lan.2012.0020>

- Bybee, Joan, Revere Perkins & William Pagliuca (1994): *The evolution of grammar: Tense, aspect, and modality in the languages of the world*. Chicago: University of Chicago Press.
- Croft, William (2001): *Radical construction grammar: Syntactic theory in typological perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Escalante, Fernando (1990): *Voice and argument structure in Yaqui*. Ph.d.-af-handling, University of Arizona, Tucson.
- Fortescue, Michael (1980): Affix ordering in West Greenlandic derivational processes. *International journal of American linguistics* 46(4), 259-278.
- Gerds, Donna B. (2003): The morphosyntax og Halkomelem lexical suffixes. *Internaitonal Journal of American Linguistics*, 69(4), 345-356.
- Harley, Heidi (2006): *English words: A linguistic introduction*. New York: John Wiley & Sons.
- Haspelmath, Martin (2001): The European linguistic area: Standard Average European. I: *Language typology and language universals*. Vol. 2. Martin Haspelmath, Ekkehard König, Wulf Oesterreicher & Wolfgang Raible (red.). Berlin/Boston: de Gruyter Mouton, 1492-1510. <https://doi.org/10.1515/9783110194265-044>
- Haspelmath, Martin (2023): Defining the word. *WORD* 69(3), 283-297. <https://doi.org/10.1080/00437956.2023.2237272>
- Hengeveld, Kees (2017): A hierarchical approach to grammaticalization. I: *The grammaticalization of tense, aspect, modality and evidentiality*. Kees Hengeveld, Heiko Narrog & Hella Olbertz (red.). Berlin/Boston: de Gruyter Mouton, 13-37.
- Hopper, Paul & Elizabeth Traugott (2003): *Grammaticalization* (2. udg.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Keizer, Evelien (2007): The grammatical-lexical dichotomy in Functional Discourse Grammar. *Alfa – Revista de Lingüística* 51(2), 35-56.
- Lahaussais, Aimée (2020): Predicate derivations in Thulung. *Journal of South Asian Languages and Linguistics* 7(1), 57-84. <https://doi.org/10.1515/jsall-2021-2024>
- Langacker, Ronald W. (1987): *Foundations of cognitive grammar. Theoretical prerequisites*. Vol. 1. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Martinet, André (1960): *Éléments de linguistique générale*. Paris: Armand Colin.
- Mattissen, Johanna (2017): Sub-types of polysynthesis. I: *The Oxford handbook of polysynthesis*. Micwhael Fortescue, Marianne Mithun & Nicholas Evans (red.). Oxford: Oxford University Press, 70-98.

- Messerschmidt, Maria, Kasper Boye, Mathilde Marie Overmark, Sofie Theilmann Kristensen & Peter Harder (2018): Sondringen mellem grammatiske og leksikalske præpositioner. *Ny forskning i grammatik* 25, 89-106. <https://doi.org/10.7146/nfg.v26i25.109304>
- Mithun, Marianne (1997): Lexical affixes and morphological typology. I: *Essays on language function and language type*. Joan Bybee, Johan Haiman & Sandra A. Thompson (red.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 357-371.
- Nedergaard Thomsen, Ole (1992): Unit accentuation as an expression device for predicate formation. The case of syntactic noun incorporation in Danish. I: *Layered structure and reference in a functional perspective*. Michael Fortescue, Peter Harder & Lars Kristoffersen (red.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 173-229.
- O'Grady, William, John Archibald & Francis Katamba (2011): *Contemporary linguistics* (2. udg.). Harlow: Longman – Pearson Education.
- Segalowitz, Sidney & Korri Lane (2000): Lexical access of function vs content words. *Brain and Language* 75, 376-389.
- Trudgill, Peter (2017): The anthropological setting of polysynthesis. I: *The Oxford handbook of polysynthesis*. Michael Fortescue, Marianne Mithun & Nicholas Evans (red.). Oxford: Oxford University Press, 186-202.
- Whorf, Benjamin Lee (1960) [1941]: The relation of habitual thought and behavior to language. I: *Language, Culture, and Personality: Essays in Memory of Edward Sapir*. Leslie Spier, A. Irving Hallowell & Stanley S. Newman (red.). Salt Lake City, UT: University of Utah Press, 75-13.